SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2323

av Clara Aranda m.fl. (SD)

Överskuldsättning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att stärka unga personers kunskaper om privatekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur ett komplett skuldregister kan införas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur en maximal tidsgräns som en skuld kan kvarstå hos ett inkassobolag utan att avbetalning sker kan regleras i preskriptionslagen (1981:130) och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att begränsa utbetalning av lån på kvällar och nätter och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör finnas möjlighet att omedelbart utmäta skadestånd från den som tilldömts det i domstol, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de två betalningsfria månaderna per år vid skuldsanering ska gälla för gäldenärer med försörjningsansvar för barn och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skulder som härrör från brottslig verksamhet inte ska omfattas av skuldsanering och tillkännager detta för regeringen.

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om en ordning liknande den danska gällande att skuldsanering inte beviljas vid ansvarslöshet kan införas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett krav på svenskt medborgarskap för att beviljas skuldsanering och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den destruktiva överskuldsättningen

Lån och krediter är efterfrågade och förenklar i bästa fall människors vardag. Det finns dock problem med överskuldsättning till följd av konsumtion hos privatpersoner, som kommit att bli ett samhällsproblem. Förutom de problem det ger i privatekonomin, med dålig kreditvärdighet vilket kan leda till svårigheter att erhålla lån och att få eller behålla en bostad, medför överskuldsättning även lidande och psykisk ohälsa. Enligt en forskningsstudie från Lunds universitet har en av fem personer med stora skulder försökt begå självmord en eller flera gånger. Ångest och depression är kraftigt överrepresenterat i gruppen skuldsatta jämfört med befolkningen i stort. Dessutom drabbas fordringsägare och samhället negativt då betalningar uteblir.

Det finns en tydlig tendens att personer som har skulder drar på sig fler skulder och det blir då allt svårare att ta sig ur situationen. Vid årsskiftet 2024/2025 fanns 436 996 personer registrerade hos Kronofogden, en ökning med närmare 20 000 personer jämfört med föregående år. Den totala skulden hos Kronofogden uppgick till 138 miljarder kronor vid årsskiftet 2024/2025, vilket är en ökning med 16 procent sedan föregående årsskifte. Den tidigare höga inflationen gör att det ekonomiska läget för både medborgare och företagare fortfarande är svårt. Kronofogdemyndigheten konstaterar att både antalet skuldsatta personer och de samlade skulderna fortsätter att öka. Många hushåll pressas fortfarande av höga levnadskostnader och en ekonomiskt ansträngd situation efter flera år av inflation och höga räntor. Skuldbeloppen växer dessutom genom räntor och avgifter, vilket gör det svårare för många att ta sig ur en redan utsatt ekonomisk situation. Utvecklingen visar att överskuldsättningen fortsatt är ett betydande samhällsproblem och att fler riskerar att hamna i långvariga skuldproblem.

Konsumentverket har påpekat att skuldsättningen till följd av konsumtionslån ökat kraftigt senare år och att det finns flera områden där skyddet för konsumenter behöver skärpas. Köp via internet är vanligt förekommande och en stor andel betalas via avbetalning, vilket driver på skuldutvecklingen. Åtgärder behövs för att bromsa den negativa utvecklingen. Ökande skuldsättning hos redan skuldsatta personer behöver också motverkas, särskilt för gruppen unga personer där problemen är stora, och de har i stor utsträckning redan idag svårt att ta sig ur en negativ cirkel. Det kan få förödande konsekvenser att som ung gå in i vuxenlivet med skulder. Allt fler unga personer ansöker om skuldsanering hos Kronofogdemyndigheten. Det har rapporterats att i många fall tycks skuldsanering ses som lättvindigt att ansöka om och att problemen mynnar ur kunskapsluckor om ekonomi.

Unga personer riskerar dessutom att hamna i en skuldfälla på grund av aggressiv marknadsföring av konsumtionslån. Fler och fler konsumerar mer än ekonomin tillåter, obetalda räkningar ökar och det är vanligt förekommande med lån utan säkerhet. Det förekommer att lån tas för att betala tillbaka andra lån. Vidare förekommer blankolån för konsumtion eller finansiering av spelande och många personer överkonsumerar betalningar på kredit. Det förekommer även sms lån till aktieköp.

Krediter betalas ut till personer som inte kan betala tillbaka och det brister i kreditprövningarna. Innebörden av att ta krediter med hög ränta är svår för många att förstå. Unga personer har i hög grad skulder som rör avbetalningsköp. Det är även problematiskt att det idag inte går att se en persons fullständiga skuldsättning vid kreditupplysning och att kreditprövning inte görs vid byte från fakturabetalning till delbetalning.

Ett annat problem är att i många fall är räntan alltför hög på kreditköp vilket gör att många lån inte kan återbetalas vid skuldsättning. Allmänt innebär lättillgängliga krediter stor risk och kreditprövningen spelar en avgörande roll. Med anledning av de stora problem vi idag ser med osund skuldsättning och den allvarliga påverkan det har på individen såväl som på samhället, krävs nu ett ordentligt krafttag mot överskuldsättning.

Reformer har genomförts under senare år för att stärka konsumentskyddet på kreditmarknaden och motverka överskuldsättning. Trots detta kvarstår betydande problem. Antalet skuldsatta hos Kronofogden är fortsatt högt och många hushåll har svårt att återhämta sig efter de ekonomiskt ansträngda åren med hög inflation och höga räntor. Det finns därför fortsatt behov av ytterligare åtgärder för att minska överskuldsättningen och stärka skyddet för konsumenter.

Behov av mer utbildning

Förbättrade kunskaper om privatekonomi hos unga personer, för att förebygga överskuldsättning i unga år, behövs. Detta har på senare år efterfrågats av exempelvis kredithanteringsbolag, ekonomer och initiativet Ung Privatekonomi. För att undvika att hamna i osund skuldsättning krävs konsumentkunskap såväl som kunskap om budget och skulder. Ytterst är detta ett föräldraansvar, men för de barn som saknar möjligheten att tillgodogöra sig adekvat kunskap i hemmet spelar skolan en viktig roll.

Samverkan med andra aktörer, exempelvis genom att Kronofogdemyndigheten, konsumentvägledare, banker eller kreditinstitut föreläser i skolan, är ett sätt att öka ekonomikunskapen hos ungdomar. Osund skuldsättning hos unga riskerar att leda till att färre barn i framtiden kan tillgodogöra sig denna kunskap från sina föräldrar. Det bör därför utredas hur skolan ska kunna ta ett större ansvar och samarbetet mellan skola och berörda myndigheter samt företag inom branschen kan stärkas.

Inrätta ett komplett skuldregister

När en näringsidkare erbjuder en konsument en kredit, tillgång till en summa pengar under en specifik tidsperiod, ska en kreditprövning göras i enlighet med konsumentkreditlagen. Konsumentens ekonomiska situation och betalningsförmåga samt övriga skuldförhållanden ska beaktas för att säkerställa att låntagaren klarar av att återbetala lånet eller krediten utifrån de villkor som finns. Det som kontrolleras för att bedöma en persons kreditvärdighet är exempelvis inkomst, tillgångar, utgifter och eventuella skulder. Detta görs normalt sett via en kreditupplysning hos något av kreditupplysningsbolagen. Med gällande regelverk saknas dock fortfarande möjlighet för kreditgivarna att ta del av konsumentens samtliga skulder. Kreditupplysningsföretagen delar inte gärna information med varandra, vilket är förståeligt men försvårar kreditprövningen. Vidare inkluderar inte kreditupplysningen skulder som härrör från annat än lån och krediter. Det inkluderar alltså exempelvis inte obetalda hyror eller andra förfallna fakturor. Har konsumenten skulder hos Kronofogden så syns detta via upplysningen, men enbart en begränsad del av den totala skuldsättningen återfinns där. Det är möjligt enligt kreditupplysningslagen (1973:1173), men det finns ingen fullständig förteckning över konsumenternas samlade skulder. Det innebär att kreditgivaren inte får

en samlad bild av konsumentens totala skuldbörda, vilket försvårar kreditprövningen och bedömningen av konsumentens återbetalningsförmåga.

Kreditupplysningsföretaget UC uppgav 2022 att det finns omfattande inkassoskulder som inte syns i kreditupplysningarna. Dessa skulder ingår inte i kreditupplysningsföretagens underlag och syns därför inte på kreditupplysningen, vilket innebär att en kreditgivare inte kan få en heltäckande bild av konsumentens ekonomiska situation. Risken att konsumenter beviljas lån som de inte kan betala tillbaka ökar. Verksamheter som lämnar krediter eller förmedlar krediter till konsumenter har skyldighet att lämna uppgifter om utlånad volym, förmedlade krediter och antalet krediter till Finansinspektionen. Det finns däremot inget komplett register som ger kreditgivare en samlad bild av låntagares samlade skuldsättning, vilket försvårar möjligheterna att genomföra heltäckande kreditprövningar.

Många av de lån och krediter som ges ut genererar påminnelser och inkassokrav redan under lånetidens första del. Det innebär att konsumenter får lån och krediter som de inte har kapacitet att hantera och detta driver på överskuldsättningen i en negativ riktning.

I betänkandet Ett förstärkt konsumentskydd mot riskfylld kreditgivning och överskuldsättning (SOU 2023:38) föreslogs ett system för skuld- och kreditinformation. Trots att frågan utretts och behandlats vidare har något komplett skuldregister ännu inte införts. Det är därför fortfarande viktigt att utreda hur ett komplett skuldregister kan införas för att ge kreditgivarna möjlighet att genomföra heltäckande kreditprövningar och därigenom motverka överskuldsättning.

I Finland har ett positivt kreditupplysningsregister införts med syftet att förebygga överskuldsättning. Detta har kombinerats med satsningar på mer ekonomirådgivning och skuldrådgivning för hushållen.

Inför absolut preskriptionstid för inkassoskulder

Den största delen av svenskarnas skulder finns hos inkassobolag istället för hos Kronofogdemyndigheten. Förutom att det medför svårigheter att överblicka en persons totala skuldbörda kan det också innebära negativa effekter för gäldenären och problem att bli skuldfri om skulderna kvarstår under lång tid.

Preskriptionslagen (1981:130) reglerar att skulder ska avskrivas efter tio år. En fordran mot konsument, om fordringen avser en vara, tjänst eller annan nyttighet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit konsumenten för huvudsakligen enskilt bruk, ska preskriberas efter tre år. Trots detta kan en skuld hållas levande under mycket lång tid. Detta eftersom tiden nollställs vid preskriptionsbrott, det vill säga om gäldenären betalar av skuld eller får ett skriftligt krav eller en skriftlig erinran om fordringen från borgenären. Även då borgenären väcker talan eller åberopar fordringen gentemot gäldenären, exempelvis vid domstol eller hos Kronofogdemyndigheten, startar preskriptionstiden om.

Om en gäldenär har flera skulder hos Kronofogden och pågående löneutmätning eller skuldsanering kan det vara svårt att driva in ytterligare skulder. För att inte riskera att inkassobolagen håller på skulden och avvaktar ett bättre tillfälle att driva fordran vidare, vilket kan missgynna konsumenten, bör en absolut preskriptionstid för inkassoskulder införas. Efter att den ursprungliga preskriptionstiden för konsumentskulder passerat, alltså efter tre år, kan skulden enbart hållas vid liv om gäldenären betalar av på skulden eller om skulden skickas vidare till domstol eller Kronofogdemyndigheten. Detta för att ge skuldtyngda personer möjlighet att komma ur sin situation och minska risken för att inkassobolag, som ibland ägs av borgenären, gagnas på gäldenärens bekostnad. Att bara påminna om skulden och låta den kvarstå och växa hos ett inkassobolag under lång tid, utan att gäldenären betalar av på den, ska inte vara möjligt.

Frågan om absoluta preskriptionstider och andra åtgärder mot långvarig överskuldsättning har fortsatt att aktualiseras i senare utredningsarbete om överskuldsättning. Det finns därför fortsatt skäl att överväga en ordning där skulder inte kan hållas vid liv under obegränsad tid genom återkommande preskriptionsavbrott.

Förbud mot snabblån på kvällar och nätter

Det finns en ökad risk på kvällar och nätter att personer tar snabblån på ogenomtänkta grunder. Det handlar inte sällan om låntagare med spelberoende eller annan missbruksproblematik där omdömet sena kvällar leder till ogenomtänkta beslut. Spelande och missbruk ges större tid utanför arbetstid vilket kan leda till en återkommande tendens att ta nya snabblån.

I Finland finns en modell där snabblån inte tillåts betalas ut mellan klockan 23:00 och 07:00. Detta i syfte att förhindra låneansökningar som görs i ett tillstånd som senare medför ånger. Med utgångspunkt i den finska modellen föreslår vi åtgärder för att motverka risker för skuldsättning. För att förhindra ogenomtänkta ansökningar om snabblån på kvälls- och nattetid så bör utbetalning av snabblån endast kunna ske på dagtid och ett förbud mot utbetalning av lån på kvällar och nätter införas.

Förstärkt utmätning av skadestånd

Det bör finnas möjlighet att omedelbart utmäta skadestånd som tilldömts gäldenär. Skadestånd med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller liknande får idag inte utmätas innan skadeståndet betalats ut. Efter utbetalningen av skadeståndet får det utmätas men med vissa begränsningar, enligt 5 kap. 7 § utsökningsbalken. Enligt 5 kap. 7 § utsökningsbalken gäller att det som tillkommer gäldenären med anledning av personskada, frihetsberövande, falskt åtal, ärekränkning eller annat sådant inte får utmätas medan skadeståndet innestår hos den som ska utge det. Sedan skadeståndet har betalats ut får det som hålls avskilt för nödvändiga levnadsomkostnader och försörjningsbehov inte utmätas, om skadeståndet ska tillgodose försörjningsbehov som kvarstår. Om mindre än två år har förflutit från det att medlen betalades ut får utmätning inte heller ske.

Vi menar att tilldömt skadestånd ska likställas med andra utmätningsbara tillgångar. Därför ska en kontroll gentemot eventuella registrerade skulder mot Kronofogdens system göras innan skadeståndet görs tillgängligt för gäldenären. Det är inte rimligt att någon som dömts för ett allvarligt brott, exempelvis våldtäkt, får ett skadestånd utbetalat innan ett avdrag gjorts för de eventuella skulder som finns till brottsoffer och andra. Utmätning av tilldömt skadestånd ska ske innan utbetalning. Det ska heller inte vara möjligt att undkomma utmätning genom att skriva sina tillgångar på en annan person. Här behövs fortsatt åtgärder för att säkerställa att tillgångar som ska kunna tas i anspråk också kan utmätas.

I utredningen Ersättning till brottsoffer (SOU 2021:64) presenterades förslag om att ta bort förbudet mot utmätning av vissa skadestånd enligt frihetsberövandelagen när det gäller fordringar som avser skadestånd på grund av brott. Vi menar dock att allt tilldömt skadestånd bör vara föremål för utmätning, oavsett skadeståndets grund.

Under senare år har reformer genomförts för att effektivisera utmätningsverksamheten och stärka möjligheterna att driva in skulder. Trots detta kvarstår frågan om tilldömda skadestånd som fortfarande i betydande omfattning omfattas av särskilda skyddsregler. Vi anser därför att möjligheterna att utmäta tilldömda skadestånd bör ses över ytterligare.

Utvecklad skuldsanering

Skuldsanering innebär att en person som är överskuldsatt under vanligen fem års tid ska betala tillbaka så mycket personen kan, därefter blir resten av skulderna avskrivna. Ett förbehållsbelopp, tidigare kallat existensminimum, räknas ut baserat på om den skuldsatte är sammanboende eller bor själv, har barn eller inte. Det tas även hänsyn till åldern på barnen, eventuella sjukdomar och kostnader för att fullfölja ett arbete. Syftet med skuldsanering är att ge den skuldsatte möjlighet att lösa sina ekonomiska bekymmer samtidigt som borgenären ska få åtminstone en del av de pengar som den skuldsatte är skyldig borgenären. En avvägning görs mellan vad en person behöver för ett drägligt liv och intresset för borgenären.

188 000 barn levde i hushåll som har skulder hos Kronofogden 2025. Med tanke på den ekonomiska utvecklingen under senare år finns det skäl att fortsatt uppmärksamma hur överskuldsättning påverkar barns uppväxtvillkor. Så långt det är möjligt ska inte barn drabbas av föräldrarnas skuldsättning. Åtgärder för att stärka barns situation inom skuldsaneringssystemet är därför viktiga. För den som inte har försörjningsansvar för barn bör fokus ligga på att återbetalningsgraden ska vara hög och att borgenären får så mycket tillbaka som möjligt. Därför finns det skäl att överväga om de betalningsfria månaderna i större utsträckning bör riktas till gäldenärer med försörjningsansvar för barn. Detta skulle kunna ge barn till överskuldsatta föräldrar en drägligare tillvaro kring sommarlov och jul.

Vanligen har, när en skuldsanering är avslutad, gäldenären i genomsnitt betalat tillbaka en begränsad del av sin skuld medan resterande summa skrivs av. Varje beslut om skuldsanering innebär därför att borgenärer går miste om en betydande del av sina fordringar. Borgenärer kan vara staten, företagare eller enskilda privatpersoner, exempelvis brottsoffer som väntar på skadestånd. Skuldsaneringssystemet måste därför utformas så att hänsyn tas både till gäldenärens situation och till borgenärernas berättigade intressen.

Det är orimligt att offer mister hela eller delar av skadestånd på grund av att gärningsmannen beviljas skuldsanering. Det finns därför skäl att se över om skulder som härrör från brottslig verksamhet bör undantas från skuldsanering. I Danmark beviljas som huvudregel inte skuldsanering om gäldenären har agerat oansvarigt i ekonomiska frågor och exempelvis tagit oproportionerliga ekonomiska risker eller skuldsatt sig för konsumtion. Erfarenheterna från Danmark bör analyseras närmare för att bedöma om en liknande ordning kan införas i Sverige.

Vidare finns idag inget krav på svenskt medborgarskap för att beviljas skuldsanering. Det innebär att även utländska medborgare kan få sina skulder avskrivna genom det svenska systemet. Möjligheten till skuldsanering är en långtgående åtgärd och bör vara förbehållen svenska medborgare. Regelverket bör därför ändras så att svenskt medborgarskap blir ett krav för att beviljas skuldsanering.

Clara Aranda (SD)

Dennis Dioukarev (SD) *Denice Westerberg (SD)*